

Observatoriul este de două ori în săptămână, Mercurul și Sâmbătă.

Prețurile

pentru Sibiu pe 1 an întreg 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dus la casa cu 1 fl. mai mult pe an; — trimis cu poșta în întruțul monarhiei pe 1 an întreg 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinătate pe 1 an 10 fl. sau 22 franci, pe 6 luni 5 fl. sau 11 franci. — Numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIUL

Diariu politic, national-economic și literar.

Anul VI.

Ori-ce inserate,

se plătesc pe serie sîn linia, cu litere merunte garmondu, la primă publicare câte 7 cr., la a două și a treia câte 6 cr. v. a. și preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurul public.

Prenumeratiunile se pot face în modulul cel mai ușor prin assemnatiunile poștei statului, adresate de a dreptul la Redacțiunea Diariului

„Observatoriul“ în Sibiu.

Nr. 82.

— Sibiu, Sâmbătă 15/27 Octob. —

1883.

Deschidere de prenumeratiune

la

„Observatoriul“

dela 1/13 Octob. înainte.

Pentru acei domni abonati cari prenumeraseră dela 1/13 Ianuarie pe 9 luni, era alții pe 6 sau și numai pe 3 luni, abonamentul expira cu finea lunii Septembrie. Prețurile sunt arătate în fruntea diariului: de 8 fl. pe 1 an, 4 fl. pe 6 luni și 2 fl. pe 3 luni în întruțul monarhiei, era în afara din monarhia cu 22 franci pe 1 an, cu 11 fr. pe 1/2 an, în aur sau în bilete de banca; era fracțiunile, anume din Romani, se pot implini cu marce de poșta.

Redacțiunea și Editor'a.

Resumete la cuventele dela Segedinu.

Scen'a dela Segedinu relativa la arhierii romanilor și la întregu poporul românesc a produs în toate clasele sale până la simplul cultivatoriu de pământ unu efect diametral opus la acela, pe care după toate simptomele ce se vedu, îl voru fi așteptat ministrii responsabili ai Maiest. Sale. Optu informațiuni din optu regiuni ale țerei primite asupra incidentului dela Segedinu ne dau dreptul se afirmam, că ministrii nicidecum nu și ajunseră scopul ce-l aușeră înainte ochilor atunci, candu invitaseră anume și pe cei doi mitropolitii la Segedinu, pentru-că acolo, în locu de a-lăsa se ia și densii parte la bucuria altora, se i înfrunte înainte lunei întregi, dupăce ingrijiseră într-o serie de ani că se discredită pe prelatii și pe poporul întregu.

Sunt aproape două luni de candu unu dintre prefectii mai blandi scapase vorb'a din gura: „Dvóstra stati reu la curte.“ Noi o sciamu această mai de mult și mai virtuos de optu ani încôce, din diverse informațiuni și casuri; cu toate acestea nouă ne cădiu foarte bine, că audiram

acestu adevăru și din graiul unu reprezentante alu ministrului. Dară cu atât ne simțim mai bine, candu ne informam din mai multe parti, că înfruntarea dela Segedinu în locu de a descurăgia pe poporul înfruntat, numai l'a făcut și-lu face se întrebe cu totă indignatiunea sufletului: Candu și unde a lipsit acestu popor la respectul legilor chiar și atunci, candu acele sunt aplicate spre pierrea lui? De 16 ani încôce de candu elu a cădiu sub blastemul sistemului actualu, candu și unde s'a opus acestu popor prin rebeliune și arme, buna-ora, precum a făcut chiar și estimpu poporul magiar și celu slavac în mai multe comitate ale Ungariei contra legii de indigenat alu evreilor și poporul croato-serbescu de a dreptul asupra guvernului ungurescu și asupra întregului popor magiar? Nicăiri și nici-odata. Câte procese de înaltă trădare, de felonie, sau pentru crima de lesa-maiestate s'au intentat în același periodu de 16 ani la vreo parte din popor sau la vreo corporatiune de romani? Nici-unicul. Câte conspiratiuni și comploturi politice s'au descoperit în ace lasiu periodu sau ori și candu mai înainte între romani? Nici-unul nicăiri. Câte atentate politice la viața vre-unui barbatu de stat s'au comis de către romani? Și dacă ministrii cu toate organele lor au probe învederate, documente autentice, martori cu conștiința, era nu cumparati, nu că cei dela Tisza-Eszlar cu antisemitismul, nici spioni demni de a fi inferati, pentru-ce n'au intentat până acuma romanilor nici-unu singuru processu criminal de natur'a acestora?

Nu le-au intentat, pentru-că le-a lipsit orice faptă de acele politice, care s'ar fi potut califica de crima sau macar delictu politicu. Cercatu-sau cu anii întregi toate ocaziunile, că dora ar fi în stare se scotă la lumina asia ceva, în Blasiu, Brasiovu, Sibiu, mai înainte în Abrudu, Alba-Julia, Campeni, Turda, Clusiu etc., până ce abia în anul acesta nevoia cădiu asupra romanilor dela Deva, caror le intentara processu politicu, alu carui rezultat mai multu că siguru va fi că, chiar în sensul legilor unguresci Europ'a va avea cu o proba mai multu, că pentru poporul românesc nu există nici libertatea cuventului viu,

nici libertatea presei, ba ce e mai multu, nici chiar libertatea de a cultiva literatur'a și istoria, ceea ce s'a datu pe față mai virtuos prin cele două procese de presă intentate unu redactorului foilor literare din Gherla, era celalaltu redactorului foiei literare „Transilvani'a“, numai că-ci publicase două documente istorice din anul 1849 din care anu în limb'a magiara se publicaseră până atunci mai multe sute, cătu autentice, cătu și falsificate.

Se pare înse că ministrii Ungariei au nefericit'a pasiune de a confunda plansorile contra cutaror legi asupritorie cu rebeliunea contra lor. Acestea înse sunt două lucruri care differu cătu ceriul de pământ; că-ci una este a te plange, a reclama și chiar a protesta în contra unei legi ce ti se pare rea și asupritore și cu totul alta a te opune și încă cu mână armată, în contra executarei. A critica legi, a cere și propune revisiunea sau și desființarea lor a fostu opritu până acuma numai în staturi despotice că Turci'a, Russi'a, Persi'a, Marocco etc.; dară în staturi în care libertatea constitutională nu ar vrea se tréca de minciuna, de tirania mascată, respectul către legi se întielege numai sub condițiunea susu atinsa. Magiarii și anume press'a lor și adunarile lor publice se folosesc de libertatea de a supune la critica ori-ce lege veche sau nouă, fără că ministrii se le potta astupa gurile și ale smanci din mână penele, cu atât mai puțin că se i denunție din această cauza la monarhu de neleali, nesupusi, calcatori de legi și rebeli, precum sunt denunțati romanii.

(Va urmă.)

Pregătire la sinodele diecesane.

(Din Ungaria.)

(Urmare și fine.)

După aceste cestiuni mai multu generale, se ne ocupam puțin și de alte cestiuni mai speciale:

IV. Sinodul provincialu la tit. X c. III a decretat înființarea forurilor protopopesci că foruri de I-a instanță.

Ce e viața fără limbă, și ce e unu popor fără limbă sa natională? Au pôte unu popor portă numele de popor, ne avându „limba“, criteriul și emblem'a sa de distincțiune în raportu cu alte națiuni? Precum nu există statu fără teritoriu, asia nu pôte exista popor fără limbă! Omul fără viață nu pôte se exista, că-ci viața e unu dreptu naturalu alu lui „sine quo“ și fără de elu nu pôte trăi. În tocmă nu pôte exista fără de limbă, că-ci și limb'a e unu dreptu naturalu alu lui: „sine qua“; și fără de limbă e mortu! În totu casul: Omul despoiatu de vre-unu din drepturile frumoșe ale naturii, nu e mai multu omu, corón'a fapturilor, ci e un'a creatura amară și miserabilă! Pecatuiescu dară cumplitu aceia cari nu punu pondu pe drepturile lor naturale; cum e p. e. viața, limb'a, libertatea etc. Că-ci prin această, ce facu alt'a, decâtu abuzădă de drepturile lor sante ereditate dela natura. Pecatuiescu foarte și facu pecatude mörte, a carui pedepsă se transmite până în a mii'a generațiune aceia, cari nu isi iubesc limb'a, n'au alipire sântă către ea. Ce facu acestia? Miserii se lapăda de scump'a mostenire stramosișcă, de pânea vieții, din carea și cu care au traitu parintii lor! Miserii, se rusinădă de ce e alor și nu simtu iubire către proprietatea lor, ci se alipesc de ceea ce e strainu și nu se unesc cu natur'a lor! Au este în lume mai mare pecat că pecatulu acestora? Se vina acum ori-ce omu necultu și se ne răspunda la întrebarea: Ore pecatuiesce acela, carea nu vrea se primăscă dela parintii sei mosior'a ce i-a castigat-o și sustinut-o cu atâtea greutăți, că-ci se rusinădă de ea?

Ficare omu e datoriu se și iubescă donurile și drepturile sale naturale și pentru ele se lupte până la unu picur de sange; că-ci ele sunt sacre și scumpe. Celu ce nu isi scie prețiu dreptulu seu naturalu, nu se scie prețiu nici pe sine. Apoi, între drepturile naturale e și limb'a!

Bonfniu dice despre Romani: „Coloniae legionesque Romanae, inter Barbaros obrutae, Romanam taudem linguam redolere videntur, et ne omnino eam

Foisiór'a „Observatoriului“.

Ceva despre dreptul naturalu.

„Nu e nimic folositoriu, decâtu ce e dreptu!“
Schmalz.

I.

Dreptul naturalu se numescă asia, din cauza că elu e unu dreptu luat din natura; prin urmare elu e atât de vechi că natur'a și universalu că dens'a. Codicele seu e ratiunea sanatoșă a omului. Unde numai sunt omni, dreptul naturalu există! Elu nu se restringe numai la omni particulari, sau la anumite clase de omni; nu, elu e pentru totă omenimea și pentru totă lumea. Principiele lui sunt nealterabile, legile lui egale pentru tot și firme pentru toate secolele; de unde anticii romani au numit acestu dreptu totdeauna: „Jus semper firmum et immutabile“; că pe unu, ce în perpetu are de a dirige pașii omenimei pe calea legale și drépta.

Amu disu că acestu dreptu nu se restringe la omni ori tînături particulari. Asia e! Acestu dreptu nu este p. e. alu Asiei ori Americii, alu Angliei, ori Austriei, ci elu e pentru toate tierile globului terestru; că-ci precum natur'a e pentru totă omenimea, asia și dreptul naturalu e pentru totă omenimea din natura. De aci, totă omenimea se pôte privi că o familie, era dreptul naturalu că și o ereditate parintesca — a naturii — și precum totii fii familiei au pretensiune la ereditatea paternă, asia și totii fii omenimii sunt în dominiul dreptului naturalu, „aequo jure!“ Ficare omu are dreptul seu, și ficare e datoriu a observă dreptul de apropelului seu. Vai de acel'a ce vatăma pe de aproapele seu în dreptul acesta.

„Ficare omu se iubescă pe sine.“ Prin urmare, omul trebuie se aiba cea mai mare grijă de sine, de dreptul seu, și se nu permită a i se face nimic contra dreptului seu propriu, omenescu și naturalu. De

aci apoi, amana la locul întâiu, oficiile ce le are omul, către sine însuși. Este știut că dela natura totii omni sunt egali. Asia dară precum noi suntem datori dela natura a nu suferi nimic ce ar fi contra noastră, întocmai suntem datori a nu suferi nimic din partea noastră, ce ar fi contra naturii altor omni. De aci apoi purcedu oficiile (datorintiele), pe care le avem față de alții. Asa dară dreptul naturalu are două principie de dreptu: Unu pentru noi însi-ne, altu pentru de aproapele nostru; și ambele se resuma în axiom'a morale: „Ce tîe nu tî place, altui'a nu face!“ Sau în principiul moral-juridic: „Neminem laedere, suum cuique tribuere!“ De aci vechii Romani au respectat într-o atâtea acestu dreptu, în cătu înainte loru era sântu, firmu și imutabilu; și de aci purcediundu ei totdeauna au tînutu de dreptu adevăratu numai aceea, ce avea sorgintea în dreptul dictat de mintea sanatoșă: ad. de dreptul naturalu, care e obligatoriu și egal pentru tot și toate. (Jus semper quaesitum est aequabile, alioquin non esset jus. Cicerone.)

„Ficare omu se iubescă pe sine.“ Și ficare omu e datoriu dela natura se iubescă totu, ce se tîne de sine. Și ce se tîne de ficare omu?

„Viața, traiul, limb'a, libertatea, precum și datinele însușite în decursul timpilor și improprietate naturii lui psihice. Asemenea și portul.“

Ficare omu are viața și existința; ficare omu are limb'a sa proprie, prin carea își intrupădă notiunile sufletului seu; și ficare omu are libertatea sa. Celu ce vatăma pe omu în un'a din acestea, calca drepturile naturale pentru acelu omu. Toate acestea sunt drepturi și donuri naturale; era donurile naturale sunt sante, că-ci ele sunt date omului dela Ddieu; deci celu ce calca aceste drepturi și donuri, vatăma chiaru pe sântul Ddieu. Ia viața unu omu, și acelu omu nu mai traiesce, fiindu-că e despoiatu de dreptul naturalu: de a trăi! Rapescă limb'a dela unu popor, și acelu popor nu mai viețuiesce, fiindu-că i s'a rapit dreptul naturalu de a vorbi! Viața și limb'a, aceste donuri și drepturi sante pentru unu omu sunt nedespărțite!

Până cându aceste foruri nu erau astu-feliu satorite, din tóte partile audiai cerendu si dorindu atari foruri; si acuma dupa inființiare ce se vedi? Aceea că într'o diecesa cu cleru cultu, inteligente, nicairi ultraisti insetati de principie mai multu absolutistice, éra într'alta unusi episcopulu decudu cam asia, că: de si ar fi buna acea institutiune, că totusi nu e buna; deci introducerea ei se se amane ad calendas graecas. Aci inse ni vine a întrebá, că cu ce dreptu s'a reieptatu in acele diecese decisiunea sinodului provinciale adusa față de foruri protopopesci? Convingerea nóstra e, că cestiunea primirei ori neprimirii inființiarei forurilor protopopesci nici că poté formá obiectulu desbaterei sinodului diecesanu, ci acea decisiune avé se se suscêpa in statutele diecesane si se se inființiedie, că asia sinodele diecesane aru poté trage sub disputa tóte decretele sinodului provincialu, prin atare procederea sinodale diecesane isi róga dreptu de judecatoriu preste sinodele provinciale, ceea ce e anomalia.

Dicu póte unii, că in sinodulu provincialu nu s'a suscepudu neconditionatu inființierea ataroru foruri protopopesci, că-ci acolo se dice numai, că „cauzele bisericesci se potu judecă si in foruri protopopesci“, deci se lasa in voi'a episcopiloru ori a sinodeloru diecesane inființierea acelora. Recunóscemu că o atare usia de esire se observa si in alte satoriri sinodale din 1872; dar atunci in lips'a forului protopopescu cá I instanti'a, judecati, care e forulu alu II si III-le? óre prin reieptarea forului protopopescu nu se pune afara de valóre întregu capulu II t. X. alu sinodului provincialu?

Déca s'au reieptatu forurile protopopesci, ar fi fostu bine că acele sínóde se se fia îngrijitu si cerutu delegarea unui foru de a II-a instantia, fia bateru si unu rom.cat., ori dóra chiaru acésta li-aru placea, cum s'au mai si intemplat?! Se nu fimu cu neincredere cătra noi insine!

Dreptu aceea ar fi de doritu, că membrii sínódeloru convocande in acestu anu se stea pe picórele proprie, si se pretinda inființierea pe nedreptu amenata a forurilor protopopesci, si inca cătu se póte se céra că acele foruri se nu fia numai éca asia, că delegate la cause din candu in candu, ci se aiba potere a aduce sententie definitive in cauzele tñatorie de sfer'a loru, încátu sententiele numai in casu de apelata se fia datórie ale substerne forului alu II-le spre mai de parte urmare oficiósa. Éra in acele diecese unde inființierea ataroru foruri s'a decudu, dara inca nu ar functioná, se se solicedie punerea loru in pracsá.

V. Fiacare diecesa a provinciei mitropolitane dispune de fonduri publice, a carora administrare de cătra sinodulu provinciale se numera între drepturile si datorintiele capituleloru catedrale.

Cum-că aceste fonduri publice formédia averea diecesei respective a clerului, că spre exemplu: Fondurile viduo-orfanale si alu deficientiloru preoti, in cătu clerulu necontentu contribue la acelea cu crucerii sei, credemu că nu va poté negá nimeni.

Déca inse dreptulu si datorinti'a presbiteriloru este administrarea fonduriloru, asia dreptulu si datorinti'a clerului este, că pe langa superinspectiunea respectabila a episcopulu si a gubernulu tieiei, clerulu ori prin emisii din sinodu, ori chiaru cu conclucarea mireniloru din diecesa, preceptetori de legi (că-ci pii fundatori au facutu fundatiuni pentru fii poporeniloru din diecesa), se se convinga de ameruntulu despre mersulu administrarei.

Credemu că o atare controla bine circumscrisa nu numai că va contribuí la assecurarea fundatiuniloru, ci va usurá responsatatea administratiunei si va delaturá neliniscea clerului.

De o atare comisiune de controla aru trebui se se bucure capitulele, éra se nu o priméscá că superflua si vetematória.

Dorere! că intemparile ivite in unele diecese față de administratiunea fonduriloru, justifica pe deplinu inființierea unei atari controle.

Dorimu dreptu aceea, că clerulu se se consulte si se céra inființierea de esactoratu mixtu ori esmisu in fiacare anu din sinulu sinodului, ori propusu si denumitu de cătra arhieru, si se nu se indetuléscá numai cu o simpla dare de séma ori revisiune superficiala suscepuda cu ocasiunea sinodului. Éra déca unu atare esactoratu se va inființia, atunci mai ántaiu se se cerce starea fonduriloru dela începutulu inființiarei loru, si decumva se afla pretensiuni periclitare ori chiaru neincassabile, clerulu se pretinda rebonificare neamenata acelora din partea celoru ce au votatu acele imprumuturi, si se nu se astépte licuidarea cu anii, că-ci se va poté intemplá că in urma va da socotéla, va inchiaie bilantiu si va licuida mórtea.

Afara de aceste ar fi de doritu fórté se se cera, că pentru fiacare fondu se se faca instrumentu fundationale, prin statute se se reguledie modalitatea manipularei, se se satoréscá chie'i a si conditiunile impartirei ajutorieloru, stipendieloru si ale pensiuniloru; se se recomende că averea fonduriloru se se elóce nu numai la privati, ci se se cumpere papire bune, si dupa potintia si bunuri inmobile.

VI. Suntemu convinsi că administrarea buna si exacta, inaintarea si prosperarea cauzeloru bisericesci si scolastece si consolidarea relatiuniloru diecesane, pe langa diliginti'a, circumspectiunea si îngrijirea intielépta a arhieriloru, nu puçinu aterna si de acolo, déca aceia au langa sine consiliari, canonici-diligenti, sinceri, credinciosi si in totu respectulu de exemplu bunu si pentru clerulu din afara, déca acolo in centru domnesce intielegere fratiéscá. Sau cum s'aru si poté asteptá că gubernarea diecesana se mérga in ordine buna, si scaderile se se póta îndreptá, candu greotatile si neintielegerile din lontru iti dau de lucru! Esemple doreróse sunt cele intemplate la Gherl'a, Lugosiu si in alte locuri sub episcopii repausati.

Candú amintimu acestea, nu voimu se dicemu că dóra camu atari neintielegeri si defecte aru

esistá si adi pe la episcopiele nóstre. O facemu inse cu acea intentiune buna, că se atragemu atentiunea sinodeloru, că încátu aru cadé in sfer'a loru de activitate, celu puçinu se'si esprime dorinti'a de a vedé prin statute normata relatiunea presbiterialoru cătra ordinariatu, precisate drepturile si datorinti'a nu numai oficiós'a, ci si canonica a membriloru capitulari, precum si sanctiunea aceloru datorintie.

Pentru-că de si scimu că capitulele au dreptulu de a-si formula si vota siesi statute, dar aceea inca stá, că dênsele nu sunt esempte de sub legile generale. Déca dela preotimea misera se poftesce că se cultive sciinti'a, se fia moralu, esactu, consciintiosu si credintiosu; dacă defectele preotimei cu dreptu cuventu simtu rigórea disciplinaria: cu cătu mai virtosu se poftescu unele că aceste dela consiliarii cei mai de aprópe si impreuna administratorii diecesei. Dorimu din totu sufletulu, că dignitatile canonice se nu se considere că nisce pensionate, ci din contra că si nescari focularie ale sciintieloru, activitatei si vietiei nepatate. La din contra inse si față de acele dignitati se se aplice mesurile disciplinariae cu tóta consciintiositate, se fia sub regula.*)

Credemu că membrii sinodali se voru simti îndreptatiti si voru avea consciinti'a barbatéscá a cere dela arhieru deslucire cuvenita, si respective a pofiti, drépta si egala resplatire pentru toti, éra nu remunerare nemeritata.

Apoi inca una. — Ceea-ce amu mai disu, repetimu de nou, că recunóscemu dreptulu arhieriloru de a-si alege, respective a propune spre denumire pe consiliarii sei canonici, dar clerulu inca se se nisúéscá a-si recastigá dreptulu devolutu la capitule pofindu, că față de alegerea, respective denumirea canoniciloru celu puçinu se se asculte dorinti'a si votulu seu in sinodu, că astu-feliu se se rusinedie si se se întórca inapoi cei nechiamati la atari dignitati, cunoscéndu că nicairi lingusiri, toaste, vorbe góle, cortesiri si promisiuni netrebnice, facute póte chiaru inimiciloru bisericiei nóstre, inca nu sunt merite de ajunsu pentru atari diregatorii inalte. Nu ne indoimu că unu atare votu alu clerulu nu puçina stavila aru pune machinatiuniloru de adi.

Afara de aceste cauze până aci atinse, aru mai fi inca si altele multe, care aru pretinde pertractare meritoria. Din cele multe dorimu a scóte inca puçine.

VII. Aci in prim'a linea e dotarea clerului, o cestiune ardentă si de mare insemnatate lasata si de cătra sinodulu provincialu in competentia sinodeloru diecesane. Pentru-că cum poti pofiti dela marea multime a bietiloru preoti, că se fia la inaltimea misiunei loru, déca necontentu au se se lupte cu lipsele vietiei?

Credemu că clerulu romanu gr.-cat. are dreptu se céra dotarea sa cuvenita ori din fondulu religiunei ori din cass'a statului. Sute de ani au trecut de candu se pertractédia acésta cauza; de sute de ori s'a promisú din partea locuriloru mai inalte, si totu de atâte ori s'a denegatu, si stamu unde amu fostu.

Dara cum s'ar si induplécă poternicii dilei impreuna cu arhierii catolici imbuibati, că se intinda si preotimei romane unite ceva dotatiune cuvenita, că se'si créscá pruncii si asia cu timpu se dea tieiei si natiunei inteligenti numerosi si se'si póta sustiné demnitatea; cum ar si voi cá se mai impartia din dotatiunile splendide ale preotimei r.-cat. si pentru preotimea romana? Suntemu convinsi că acésta nici nu voru face, până candu dóra nu-i voru sili impregiarile politice.

E dreptu că le place unirea bisericiei romane dara dieu o si escamotédia unde numai potu. Vestescu in lumea larga mai de curendu chiaru cu gur'a ministrului de culte Trefort, că „unirea între biserică catolica de ritu grecescu, si între cea de ritu latinu, e unu factoru de mare insemnatate“; pe langa tóte aceste candu e vorba de ajutorarea clerului unitu, a bisericiloru si scóloru gr.-cat., nu prea voru se audia, ci inca se nisúiescu si cele avute a ti le subtrage. Cu mare fariseismu crutia fondulu religiunei si alu studieloru, nu inse si pentru clerulu romanu, ci cá cu venitele acelora se póta face zidiri netrebnice, neconfessionale. Cu ajutorulu numitu cá in bataia de jocu, facutu de ómeni bogati si avari cersitoriloru, adeca cu es-

deserant, ita reluctantur, ut non tantum pro vitae, quantum pro linguae incolumitate certasse videntur“ (Dec. II., I. 5 b.) Sau pe romanesc: „Coloniile si legiunile romane, coplesite de Barbari, se vedu a isi tñé inca limb'a romana, si cá se nu o paraséscá cu totul, asia se lupta, in cătu se paré că nu s'au batutu asia de tare pentru incolumitatea vietii, că pentru a limbei!“ De aci se vede, că poporulu nostru romanu si-a sciutu pretiuni unu dreptu si donu alu seu naturalu, care i-a fostu dulcea sa limba. Intru adeveru, Romanulu falosu totudeauna cu numele seu „romanu“, falosu cu originea sa dela diei, cu cognomele seu: „Trajanidu“; falosu cu limb'a sa, cu datinile sale stralucite, nu s'a injositu nici-odata a se amestecá cu alte popóra si a se amalganisá corpului loru strainu. Si se nu fia facutu asia, se nu isi fi estimatu elu drepturile sale purcediétore din consanginitatea si esistinti'a sa naturale, óre nu ar fi apusu pentru totudeauna in acelu timpu, candu Gotulu, Gepidulu si Hunulu inundara cá locuste pamentulu seu? Óre nu ar fi moritu de diece ori până acum? Éta cătu face pretiunirea drepturiloru naturali si individuali pentru o ginte. Si acésta apare din istori'a pragmatica a evenimenteloru si din logic'a faptelor, éra nu din combinatiuni luate din ventu. Dreptu aceea, poporulu, care nu isi pretiunesce limb'a sa, e fórté delasatu, éra viéti'a lui va fi pe paginile istoriei o intunecime si o figura apusa dela carea cetitoriu isi va inturná faci'a. Asia e! „Pentru unu poporu e mai rusine a'si perde limb'a, de cătu chiaru libertatea“, dice filoromanulu Ruscalla.

Unu frumosu dreptu naturalu e si: „Libertatea“. Libertatea póte fi considerata de dóue spetii: „Individuala“ si „nationale“. Precum ad. fiacare omu are libertatea sa propria de a vorbi, de a ambla, de a cugeta, de a lucra, de a isi dá parerea despre ori ce lucru, de a privi cu ochii ori unde etc.; estumodu — considerata fiindu ori-ce natiune, juridice, cá o persóna — posedu si natiunile libertatea loru propria; libertatea, carea le dá onóre si esistintia nationale; libertatea care le dá cultura, éra cultur'a le dá valóre si pretiu.

Valórea si cultur'a unei natiuni, onórea si esistentia nationale fara de libertate nu potu se fia, că-ci libertatea le este mam'a loru, éra ele sunt ficele libertatii; de unde dice si marele nostru Barnuti: „Libertatea ori-carei natiuni nu póte fi, decâtu nationale!“ Oprití pe unu omu se nu vorbéscá, se nu isi desfasiere cugetele sale, se nu spuna ceea ce simte, si co ati facutu? L'ati omoritu! Oprití pe o natiune cá ea se nu mai lucre nimicu pentru sine, se nu isi descopere simtiemintele sale, se nu vorbéscá in limb'a sa nationale, se nu invétié si se se cultive in spiritulu ei; si atunci ce ati facutu? Ati omorit'o! Dá, că-ci dreptulu seu naturalu si personalu, libertatea este atacata si cá atare e lipsita de onórea sa nationale si lipsita fiindu de onóre, ea e mórtá. Numai până unde se intinde libertatea, numai până acolo se diaresece cuventulu: „omenime“. Afara de libertate, carea e dreptulu santu a tóta faptur'a omenéscá, nu mai póte fi vorba de umanitate, onóre, dreptate si egalitate. Tóte acestea fara de libertate cugetate, sunt vorbe góle. De aci purcediendu: „Limb'a si libertatea sunt dóue drepturi nationali de prim'a ordine, fara de cari natiunile nu sunt corpuri vii, ci cadavre. Si cine ar dice cá si fara limba se póte conservá o natiune, de cătra acela se ne întórceamú faci'a cu despretiu, si se dicemu: „Hic niger est, hunc tu Romane caveto!“ Asia e! Toti ómenii, acaroru ánima a fostu totu asia de buna si nobila, cá si vorbele ce esiau din acea ánima, au fostu iubitorii, laudatorii si promovatorii libertatii. St. Augustinu dice: „Libertatea omului e cantata de pastorii de pe munti, de poeiti, din teatre, de magistrii din scoli si de intréga ginte omenéscá!“ Éra poetulu germanu Schiller dice: „Der Mensch ist frei geschaffen, ist frei!“

Despre celelalte drepturi naturale tacemu de astadata.

(Va urmá.)

*) Doue casuri la care se face alusiune mai la vale dintru o diecesa pe temeulu unui „se dice“, s'ar potea descrie intocma, numai candu dn. corespondente sau oricine altulu ar fi in positiune de a produce documente autentice. Se se astepte sententi'a dela tribunalu, care se va publica de siguru. Red.

pressiunea de „mila imperatésca,” de o suta de ori scotu ochii bietiloru preoti, cá si cum populu romanu nu si-ar dá si tiundr'a (sumanulu, zechea) de pe spate in cass'a statului, nu numai, ci sub masc'a politica fortia ordinédia investigatiuni cá se póta subtrage dela unii ori altii dintre preoti acelu ajutoriu. Intru adeveru, cu acelu ajutoriu numai cátu isi batu jocu de preotii romaniloru, din care cauza la unii preoti le este si rusine a'lu mai primi, éra altii se simtu fórte genati, sciindu fórte bine, cá totu din caus'a acelu ajutoriu saraciosu sunt pusi sub privighiare administrativa cá nisce inquisiti.

Dara apoi sciti inca, cum le ar mai placea mai tare unirea bisericej nóstre? Asia cá, preotimea romana unita ori in apropierea Belgradului ori a Romaniei se representedie numai si numai cultur'a si ide'a statului magiaru*), cu alte cuvente, cá se se lapede de limb'a si natiunea sa. Cá si cum preotimea nóstra unita nu ar fi si ar fi fostu loiala, supusa cátra tronu si cátra patria si legile ei!

Se lasamu inse acésta impregiurare si stare de tortura sufetéscá permanenta si se ne intórcemu la obiectulu propusu. Sinodele neaperatu trebue se se ocupe si de caus'a dotatiunei clerului. Si cum? Éta, acolo sunt documentele publicate referitórie la intemeierea si scopulu fondului religiunei, acolo sunt decretel-si resolutiunile mai inalte tinatórie de cauza unirei bisericej romanesci. Sinodele se aléga comisiune, carea apoi se studiedie cu tóta sirguintia cauza, si in virtutea documenteloru se statoréscá: óre preotimea romana gr.-cat. are dreptu ori ba se pretinda dotarea sa din fondulu religiunei ori din cass'a statului? Daca are atunci calea deschisa si sinodele cu barbatia si cu dreptulu a mana prin representari si deputatiuni si pána la tronu se céra validitarea drepturiloru sale. Éra daca nu are dreptu, se se cante modalitate, cá din seraci'a nóstra se ne ájutoramu si se nu asteptamu cu vaierei de pe o di pe alt'a cá se ne pice mur'a in gura.

VIII. Acolo mai este caus'a infiintari seminarieloru de clerici atátu de recomandata si de sinodulu provincialu.

Suntu in provincia metropolitana gr.-cat. pána adi doue episcopate fára seminaria domestice, éra in alu treilea existe unu seminaru mai multu provisoriu din grati'a ministrului.

Cei mai multi clerici se crescú in seminarie straine, cá la Ungvar, Timisórá, Pesta si Strigoniu, unde cei teneri e dreptu cá invetia tóte, numai póte ce ar fi pentru densii mai de lipsa, adeca cunoscerea ritulu bisericej gr.-cat. aceea nu potu invetia.**)

Tenerii esiti din atari seminarie sciu ce greotati intimpina la inceputulu pastoriei loru, cá dieu abia sunt in stare unii se faca cáte o liturgia. Dara cum se si scia, déca in restimpu de 4 ani bovisédia la acele studie, dara nu audu nici vedu ceva de ritulu bisericej romanesci. Asia spre esemplu in seminariulu numitu centralu din Pest'a sunt teneri romani destui, dar feresce dómne cá acolo se fia si unu professoru de cantu si ritu grecescu! Deci ce ar fi de facutu? Aceea, cá sinodele aceloru diecese unde nu sunt seminarie domestice, se céra dela ministeriulu de culte infiintarea perennala a seminarieloru domestice din fondulu religiunei. Acésta pretinde positiunea episcopésca si impregiurari bisericej romane unite. Éra daca infiintarea ataroru seminarie s'ar socoti pentru romanii uniti cá unu lucsu, si s'ar denegá, atunci sinodele unanimu se pretinda, cá pentru teneri romani uniti dela institutu centralu clericalu din Pest'a se se denumésca unu professoru ordinariu de ritu si cantu, si daca si acésta s'ar denegá, diecesele se se ingrigésca, cá la metropolia se se faca seminaru centralu.***)

*) Vedi epist. minist. Trefort de dto 11 Juliu 1883 indreptata cátra comit. supr. Lonyai din indemnulu decorarei unui parochu ruténu gr.-cat.

**) Daca ar fi numai atáta? Mai sunt inse si alte urmari ale acelei educatiuni, fórte fatali pentru nationalitatea romanésca, si tocma pe atátu de funeste pentru biserica gr.-cat., ceea ce se póte proba cu mai multe exemple triste. Dara asia amu ajunsu, cá pána candu unu cleru romanescu invetia teologi'a dela Muckerii din Germani'a, altulu o ia dela iesuiti, nu dela adeveratii catolici. Red.

***) Nu mai amblati perdiendu anii pretiosi cu petitiuni si caculituri, care chiaru se aiba vreunu resultat doritu, aveti se'lu platiti pe acela nespusu de scumpu, daca nu chiaru cu existenti'a bisericej gr.-cat. Cugetati mai bine la realisarea alternativei a trei'a, prin care ati ajunge si la educatiune mai uniforma a clerului teneru. Ve rogamu fórte pe membrii clerului, cá se puneti urechi'a si se cunósceti doctriinele cele politice mai noue pentru Ungari'a, propagate cu mare zelu, dupa care statulu are se'ia asupra'si missiunea de a subjuga cu totulu ori-ce confessiune religiósá si ori-ce

IX. Mai este o cestiune scolastica forte insemnata, intielegemu infiintarea reuniunilor invetiatoresci romane unite independente. Acuma numai s'a tinutu adunarea regnicolaria a invetiatoriloru, si dómne! mai de feliu nu amu fostu representati! Se ne nisumu cá pe terenulu invetiamentului unde mai cu séma suntemu amenintiati, se ne intarimu, ceea ce vomu face prin reuniuni, unde se cunoscú pedecele invetiamentului si se póte pune stavila tendintieloru reutatóse ale directiunei de desnacionalizare si desbracare a totu sentiulu religiosu.

Amesuratu chiamarei nóstre, amu atinsu in cele aci comemorate, cele ce amu cugetatu a fire de lipsa si de folosu, cá membrii sinodeloru convocande se le ia la consultare si meditare, incheiendu cu acelu doru ferbinte, cá preotimea adunata in sinode cu zelu si barbatia, démna de chiamarea sa, se lucre pentru aducerea unoru atari decisiuni, cari voru servi cu adeveratu spre promovarea bunastarei bisericej si scólei romanesci unite.

†.

Din raportulu

consistoriului si istoriculu fonduriloru archidiecesane cátra sinodu.

(Aclusu la Nr. 123 pag. 69). Nr. 1704 Epitr.

Inca de pe la anulu 1874 consistoriulu a luat mesuri pentru compunerea istoriculu fonduriloru archidiecesane, insarcinandu pe unu asesoru referentu cu studiarea si arangiarea materialului necessaru la compunerea acelu istoricu. Insa parte incordarea puçineloru puteri lucrátore la consistoriu, parte lips'a aprópe totala de materialu in archivulu consistorialu au causatu unu resultatulu fórte neinsemnatu a acelu studiu. Dupa ce preavenerabilulu sinodu a dispusu prin votarea regulamentului pentru administrarea fonduriloru archidiecesane inca la anulu 1877 compunerea istoriculu fonduriloru archidiecesane si literiloru loru fundationale, si a urgatu pe consistoriu in anii 1878 si 1879 pentru indeplinirea acestei lucrari, consistoriulu a luat noue mesuri pentru a seversi lucrarea, insarcinandu pe fiscalulu consistorialu cu compunerea istoriculu fonduriloru. Nici de asta-data materialulu n'au statu la dispositiune si a trebuitu culesu cu multa truda din diferite parti, incátu numai la anulu 1881 fiscalulu consistorialu a fostu in positiune a asterne consistoriulu unu operatu. Acestu operatu consistoriulu l'a luat sub desbatere si s'a ocupatu de elu din tote punctele de vedere. In acestu stadiu lucrarea s'a asternutu preavenerabilulu sinodu in anulu 1881. Dupa sesiunea sinodala a anului 1881 consistoriulu a datu operatulu unei comisiuni de trei spre completare si rectificare. Astadi se vede consistoriulu in placut'a positiune a puté asterne sub a) preavenerabilulu sinodu archidiecesanu, istoriculu fonduriloru insoçitu de copii de pe documente. Daca se ia in considerare, cá acestu istoricu cuprinde tocmai unu secolu, daca se ia in considerare, cá archivulu consistorialu nu contine decátu o parte mica si neinsemnata a materialului necessaru la istoricu, daca se ia in considerare nesufficienti'a puteriloru lucrátore, ce stau la dispositiunea consistoriului spre acestu scopu, daca in fine se ia in considerare greutatea lucrarei in sine: intardiarea cu asternerea acestui operatu este justificata.

Istoriculu fonduriloru asternutu nici de asta-data nu are aceeași estensiune si detaiare, care ar trebui se aiba, inse elu totusi contine tóte momentele esentiale si astu-feliu devine aptu a servi de basa pentru a cunóscé modul si timpulu infiintari si desnotiunei fonduriloru archidiecesane. Consistoriulu nu va perde din vedere nici in viitoru acésta afacere si se va ocupa cu ea astu-feliu, cá istoriculu se corespunda din tóte punctele de vedere.

Operatulu cuprinde istoriculu toturoru fonduriloru archidiecesane la numeru 24 si adeca: a) fondului sidocsialu; de treidieci mii floreni; Mogaianu; seminariulu A.; seminariulu B.; archiepiscopiei; bisericej catedrale; Franciscu-Josefinu; tipografie; Siagunaianu; Pantazianu; consistoriulu bisericescu; senatulu scolaru; apelatorialu; sinodulu archi-

biserica, a face prin urmare din toti membrii clerului de susu dela archierei pána la celu din urma diaconu sau subdiaconu functionari si sierbitori ai statului, ori ii platesce acesta ori nu. Au nu sciti cum se spune pe fácia, cá in cele din urma nici nu are trebuintia cá statulu de religiune si de biserice? Au nu vedemu cu totii, elu cá in biurourile tieiei nu se mai observa nici dumineca si cu atátu mai puçinu alte serbatori. Daca voiti biserica gr.-cat. desrobata, asecurata, infflorire, trebue se ve reculegeti poterile si se le concentrati cu totulu altumentrea. Red.

diecesanu; personalului bisericej catedrale; personalului cancelariei archidiecesane; preotimei archidiecesane; dascaliloru seraci; bisericejloru serace; Peiovicu; Coloea; congressulu nationalu-bisericescu; Rudolfinu.

Despre fondurile, care se tractédia cá deposite, consistoriulu va asterne preavenerabilulu sinodu unu raportu specialu la sesiunea procsima sinodala.

Din istoriculu fonduriloru resulta mai ántaiu cá: a) multe din fonduri nu s'au infiintiatu pe bas'a unoru acte nealterabile, care ar fi normatu destinatiunea loru speciala si administrarea loru separata, si astu-feliu nici nu se potu numi in intielesu strinsu alu cuventulu „fonduri”; b) multe din fonduri au in esentia una si aceeași destinatiune.

Luandu de basa destinatiunea fonduriloru, aceste se potu imparti in urmatórele grupe: a) fonduri menite pentru scopuri de administratiune centrala: 1. fondulu sidocsialu; 2. archiepiscopiei; 3. sinodulu archidiecesanu; 4. personalului cancelariei consistoriale; 5. congressulu nationalu-bisericescu; b) fonduri menite pentru ameliorarea starei preotiesci: 1. fondulu de treidieci mii floreni; 2. Pantazianu; 3. preotimei archidiecesane; 4. Rudolfinu; c) fonduri menite pentru stipendii: 1. fondulu Mogaianu (in parte); 2. Franciscu-Josefinu; 3. Cologianu; 4. Peiovicu; d) fonduri menite pentru institutu teologicu-pedagogicu: 1. fondulu seminariulu A.; 2. seminariulu B.; e) fonduri menite pentru biserica catedrala: 1. fondulu bisericej catedrale si 2. personalului bisericej catedrale; f) fonduri menite pentru scopuri scolare: 1. fondulu senatulu scolaru si 2. invetiatoriloru seraci; g) fonduri menite pentru zidirea si repararea bisericejloru: 1. fondulu bisericejloru serace; h) fonduri menite pentru scopuri scolare si bisericesci: 1. fondulu Siagunaianu; i) fonduri menite pentru promovarea literaturei: 1. fondulu tipografie (in parte pentru ájutorirea veduveloru preotese); l) fonduri fára destinatiune; 1. fondulu consistoriulu bisericescu si 2. apelatorialu.

Sustinerea fára motivu a unoru fonduri cu aceeași destinatiune cá fonduri separate administrate, ar fi de prisosu, ba chiaru pagubitoru; de prisosu, fiindu-cá in proporti'a numerului fonduriloru cresce greutatea administrarei si controlei averei, si pagubitoru, fiindu-cá miclele mijlóce banesci, despre care dispune archidieces'a, se risipescu astu-feliu prin unu numeru mare de fonduri, incátu cestiunea budgetului devine totu mai dificila si nu póte tine contu de progressulu afaceriloru preste totu.

(Va urmá.)

O informatie mai exacta relativa la dimisiunea redactorului dela „Tel. rom.”

La cele comunicate in Nr. 81 pag. 426 despre modalitatea dimisiunei domnului Nic. Christea dela redactiunea „Telegrafulu romanu”, ni se reflectá dintru o parte mai bine informata de cátu noi, cá de si membrii comisiunei tipografice archidiecesane sunt la numeru 12, din aceia inse au fostu de fácia in siedinti'a de vineri 7/19 numai 5 (cinci) membrii cu dreptu de votu decisivu, si anume trei din cleru si doi mireni, éra cu presiedentele 6. Doi membrii sunt bolnavi reu; ceilalti se vede cá n'au voitu se mérga la acea siedintia. Notariulu si fiscalulu n'au votu.

De altumentrea noi amu disu curatu in Nr. 81 cá decursulu discutiuniloru din acea siedintia pentru noi este unu secretu; si nu noi amu cercatu vreodata a intra in secrete de ale altoru diarie, fia acelea chiaru romanesci; voiesce inse cu totu adinsulu se afe despre starea adeverata a causei a cea parte a publiculu romanescu, care a sustinutu „Telegrafulu romanu” in 31 de ani, care a inmultitu avere tipografie archidiecesane gr.-or. din Sibiu pána aprópe la 80 mii fl., din ale carei venituri se dau pensiuni la preotese veduve; in fine voiesce se afe publiculu romanescu integru, daca redactorulu Christea a fostu departatu dela redactiune in urmarea unei porunci categorice ministeriale, ceea ce in Transilvani'a se mai intemplase numai odata, inainte cu treidieci si trei de ani, adeca in Februaru 1850, sub domni'a legeri martiale, indata dupa revolutiunea cea mare ungarésca, candu lui G. Baritiu i s'a smulsu din mana cu fortia militara atátu redactiunea Gazetei si a Foiei pentru minte etc. cátu si drépt'a lui proprietate la acelea, fára cá se fia fostu datu in vreo judecata de pressa, ci numai prin ordonantia simpla si numai cá-ci nu a voitu se taca despre

câteva evenimente pe care apucase a le publica, între care erau și raporturile oficiale ale prefecturilor din muntii apuseni.

Din casul dela 7/19 Octombrie a. c. intemplantu în Sibiu semena foarte tare, că pres'a romană este tractată și astăzi după ordonanție discretio-narie, că și sub legea martială, de și exista lege de presă foarte aspră și cautiune atât de mare, precum nu o vei afla nici chiar în Rusi'a. Noi înse repetim și acilea scurt'a sentenție scrisă în Nr. 80. Se'si traga sam'a cei cu ordonanțiele, că ideile nu platescu nici vama, nici se pot lua de contrabanda, ele vinu și se ducă asediate frumosu în capete omenesci, pe care nu prea dă man'a se le taia cu sutele de mii nici tiranii cei mai selbatici.

Din Austri'a.

Vien'a. Sesiunea delegațiilor din ambele parti ale monarhiei adunate în capital'a Austriei s'au deschis în 23, apoi s'a constituitu făcare, după aceea s'au prezentat că totdeauna separat la Maiestatea Sa și apoi s'au pus mai întâi bugetulu comuna la ordinu dilei pe anul 1884 apoi s'a dat în discuțiune comisiunilor financiare. Cifrele bilanțului stau în proiectu asia, că se ceru pentru afaceri comune 118,306913 fl. și anume că spese ordinare 110,133991 și extraordinare 8,172922 fl. Mai multu decât pe anul 1883 cu 588,881 fl.

Acestea sume sunt a se coperi la centrulu monarhiei de către cele două staturi dualistice. Este apoi știut, că venitul întregu al ambelor staturi sumat la unu locu trece departe peste 700 de milioane, prin urmare că din venitul acesta întregu, pentru armata și afacerile externe merge numai ceva peste 118 milioane, prin urmare pentru necesitățile interne ale țării sumele cele mai mari, adică la 580 milioane. Ce se alege din acestea?

Din Romani'a.

Din sfer'a politica propriu disa a Rmaniei lipsescu și astăzi orice scrieri pozitive mai importante; astăzi înse în 15/17 Octombrie se redeschid camerele, ale caror debateri după cea mai mare probabilitate voru da și publicistilor, și lectorilor cari se ocupa mai de aproape cu politic'a, materia bogată de discutat și meditat cu atât mai multu, că după toate câte s'au intemplantu că de două luni încôce în regiunile diplomatice și în urm'a caletoriilor știute, se voru face în camera interpelatiuni.

Despre ulterioare modificatiuni în ministeriu nu s'au adevăritu nimic din câte conjecturi citiseram în diariile din capitala. Într'aceea publiculu are și alte materii de conversațiune, precum e de ex. soșirea în capitala a renumitului generalu Muctar-pasi'a titlatu Gazi, adică erou, carele aparase cetatea. Kars din Asi'a în a. 1877 cu eroismu extraordinariu contra armatei muscalesci. Muctar-pasi'a fusese trimis de către Sultanulu la Berlin și la Vien'a în afaceri de mare importantia și petrecu acolo mai multu timp, apoi veni la București, de unde merse și la Sinaia, unde fu primitu de către rege și regina cu mare distincțiune. Despre cauz'a venirei sale la București se observa tăcere că și asupra caletoriei la Berlin. Dilele acestea se astéptă în capitala și ducele de Flandri'a frate alu regelui din Belgii.

Manevrele de tómnă se continua cu succesu foarte frumosu.

După informațiuni economice mai noue recolt'a din anul acesta preste totu în Romani'a nici-decum nu a esitu asia desperata, precum se temea lumea până în Septembrie. În unele ținuturi a fostu rea de totu, în altele medioca, în multe înse este prisosu asia, în câtu se potu esporta cantități mari de cerealii.

Bóla de vite care grăsește din nou cu furia în Basarabi'a, însuflă grija foarte mare și în Romani'a de către Prutu, adică în Moldov'a.

Despre penalitățile la Romani în timpul lui Mateiu Basarabu și lui Vasile Lupu.*)

Domnule primu-presiedinte!

Domnilor presiedinti și consilieri!

Acum unu anu, cu ocaziunea aceleiasi solemnități care ne adună astăzi, mă încercam să dicu câteva cuvinte asupra istoriei dreptului romanu.

*) Este foarte instructiv a cunoșce torturile vechi și mai noue fizice, apoi a le compara cu cele moderne fizice și mai virtuos spirituale. Red.

Bunavointi'a cu care ati primitu silintiele mele și încurajările cu cari m'ati onoratu, mă îndemna să urmediu pe aceeași cale. Voiu căta dar totu în vechile noastre pravile subiectulu cu care imi propun să ve întretin. Căci nimicu nu imi pare mai folositoru și mai instructiv decât cunoșcinti'a betranilor asiediaminte ale unui popor. Și, dacă este adevăratu că moravurile sunt adesea oglind'a fidelă a unei națiuni, apoi, fără induoiala că, în legislațiunea ei, vomu găsi cel mai siguru indiciu alu civilizațiunei de care este susceptibilă.

Treizeci de ani după asasinarea lui Mihai Vitezu, care avu loc după cum se știe, la începutulu secolului alu XVII-lea — în anul 1601, — Muntenia se gasea în situațiunea cea mai desperată în care se pôte afla o țară deprinsă cu dile mai bune. Domniile trecătoare și fragmentate ale lui Sierbanu Voda, Radu Voda, Alexandru Iliasiu Voda, Gavriilu Voda și Leonte Stefanu Voda; navalirile Ungurilor, Turcilor, Tatarilor, cari profitau de cea mai mica ocaziune pentru a intra în țară și a o jefui; intrigile interioare ale competitorilor la tron, sleisera cu totulu puterile materiale și morale ale poporului. În anul 1632, birurile erau asia de grele, în câtu toate județele de peste Oltu, deja stranicu de încercate și saracite printr'o recentă invasiune a Tatarilor, se sparseră, și omenii cari le locuiau fugira fără-care încotro pôte pentru a scapa de nevoi. Napastea cadu atunci pe boerii orenduți cu stringerea darilor. Aproximativ domnesci le stău executie prin case, pentru a îi sili să plătescă cu din alu lor ceea-ce nu mai era cu putința să adune de pe la contribuabili. La rendulu lor, boerii se desperara. Ei ținura sfatu, și, vedindu că nu e altu chip de scapare, trecu cu totii peste plaiulu Vulcanulu și pribegira în Ungari'a.

Printre omenii de frunte cari parasira țăr'a cu acea ocaziune era unu barbatu însemnatu, Mateiu Aga, feciorulu lui Danciu Vorniculu, din nămulu Brancovenilor, a carui dregatorie fusese de a aduna contribuțiunile în județulu Romanati. Nu voiu intra în cadrele restrinse ale acestui studiu, să povestesc luptele întreprinse de Mateiu Aga, în capulu boerilor, pentru a resturna starea de lucruri sub care gemea patri'a sa. Voiu spune numai, în trecatu, că după o serie de peripeții, ajutat de amiculu seu Abaza-pasia, guvernatorulu vilaietelor dela Dunare și sustinutu de vointi'a Romanilor, cari facuseră mare sfatu și socotiseră că, după cum era țăr'a perită și mancata de straini, numai densulu, prin bunătatea și întiepciunea sa, va putea să îi aducă o îndreptare, elu fu alesu domnu, în anul 1633, și se sui pe scaunulu seu, cu mare pompa, în dio'a de 20 Septembrie acelasu anu. Istori'a ilu pomenesc sub numele de Mateiu Basarabu Voevodu.

Începuturile domniei lui Mateiu Basarabu fura din cele grele. Pe langa ranile și suferințele poporului ce avu să vindece sau să îndulcescă, elu trebu să se lupte și cu intrigile cătoru-va boeri, gelosi de a ilu vedea pe tron, cari ilu atacara cu ajutoru straine. Elu știu totu să facă față tuturor nevoilor. După ce invinse pe totii competitorii sei, nimici pările ce urziseră contra lui la Constantinopolu și sili pe Sultanulu Amuratu să ilu recunoască că pe cel mai aptu de a ține guvernă cu bine și de a aduce pacea și odihn'a în țară. Liniscitu prin aceste succese, elu întreprinse atunci o serie de reforme, de îmbunătățiri interioare, de fundatiuni pioșe, pe cari domni'a lui, relativu lungă, de 21 de ani, îi permise să le execute. Și cu toate că avu să țină și crancene resbele, bun'a și drept'a lui administrare, prosperitatea ce respandă pretutindeni împregiuru-i, făcând că domni'a lui să fie una din cele mai glorioșe și numele lui din cele mai iubite și mai populare din câte au fostu în Romani'a.

La aceeași epocă, nise cauze aproape identice înaltăra în Moldov'a pe Vasile Lupu Vorniculu la domnie. Cu câteva ani înainte, Alexandru Voda impluse-se țăr'a de functionari greci, cari storeau poporul. Boerii, în fruntea carora luptă Vasile Lupu Vorniculu, provocara o mișcare populară contra aceluor streini și Alexandru Voda, care continuă a'i sustine, fu nevoitu să parascescă țăr'a cu batjocura și se'si pârda domni'a. Alegerea boerilor se îndreptă, mai întâi, asupra lui Vasile Lupu Vorniculu, dar elu refusa de ocamdată. Pușinu în urma însa, după efemerele domnii ale lui Mironu Barnowski Voda și Moise Movila Voda, vedindu că țăr'a ferbea în greutăți și în netocmele, elu se decisă a primi sarcin'a de a aduce o îndreptare patriei sale, și, în anul 1634, unu anu după suirea lui Mateiu Basarabu pe tronulu Munteniei, elu se asiedia cu cinste pe gloriosulu scaun alu lui Stefanu celu mare.

(Va urmă.)

Sciri diverse.

— (Omoruri, duele, hotii, spendiuraturi.) Dumineca în 21 doi feciori au junghiatu aici pe unu alu treilea din cauz'a unor certe vechi pentru fete la dantiu. De vreo cinci ani se mai intemplase omoru între betivi și strengari de acestia. În ser'a din aceeași di unu jidovu mascatu întra la o biată de sasca bețrana și după ce o bată și schilodi înfricosiatu, o și jafu de totu ce avea mai scumpu. Atātu cei doi strengari cătu și celu jidovu se și afla sub incuieri. În Clusiu erau să spendiurati eri vineri unu romanu anume Vas. Padureanu, omu insurat, cu doi prunci și unu magiaru Lajos Ferencz, căci ambii au omoritu în capu de nopte pe o femeie veduva din Clusiu, care trecea de bogată și au dusu cu sine ce bani au avutu. Din Secuime se scriu dintru odată despre trei omoruri, unulu între tata și fiu. În comun'a Najlacu (la Muresiu) se află străpunsu cu furca de feru prin gura până în căfa unu satenu, anume Simionu Margineanu.

Duelulu dela Temisior'a în care avocatulu jidovu Rosenberg a împuscatu pe junele comite S. Batyányi din rivalitate pentru fac'a altui jidovu milionariu din Budapeșta. Asia: jidovii le luara mai întâi averile, era acuma și împusca! Nemesis.

— (Convocare.) Conformu concludului adunării generale a despartimentului III (Sibiu) alu asociațiunii transilvaniei pentru literatur'a și cultur'a poporului romanu ținute în anul trecut în comun'a Porcesti, adunarea generală a numitulu despartimentu se va ține în acestu anu în comun'a Poplac'a, era terminulu ținerii adunării s'a pus pe Dumineca în 23 Octombrie (4 Novembre) a. c. Deci aducându această la cunoșcintiă publică, invită la această adunare pe totii binevoitorii pentru înaintarea în cultură a poporului romanu.

Din ședința comitetului despartimentului III. Sibiu, 13/25 Octombrie.

Dr. H. Puscariu, Radu Balasiu,
direct. desp. III. actuaru substitutu.

Anunțu. Subscribulu am onore'a aduce la cunoșcinti'a veneratulu cleru romanu cu deosebire aceluor onor. domni prenumeranti ai mei, cari mă urgidia prin epistole, că opulu meu intitulatu: „Predice pentru Dominecele de preste anu,” compuse și laborate după caechismulu lui Deharbe, tomulu I dela Duminec'a Vameșului și a Fariseului până la Duminec'a a X după s. Rosalie pretiulu 1 fl. 55 cr., datu sub tipariu în tipografi'a diecesana a diecesei gr-cat. de Gherla și nu preste multu se va espedă.

De ôre-ce prenumeranti imi vinu și acuma și chiaru în dilele aceste am primitu una còla de prenumeratiune dela unu oficiu protopopescu cu 10 inscrieri, rogu pe acei onor. domni preoti, cari aru dori a avea acestu opu alu meu, că să binevoiescă a mă încunoșcintiă cătu mă curendu, până candu potu încă dispune cu numerulu esemplarielor câte să tiparescu, că nu cumva mai tardiu se nu fiu în stare a coresponde altoru prenumeratiuni care aru mai veni.

Opulu meu cestiuni confessionali nu atinge. După espedarea tomului I nu preste multu va apărea tom. II pentru celelalte Dumineci de preste anu, care este dejă în lucrare.

Zalnocu p. n. Moiad 20 Octombrie 1883.

Vasiliu Criste,
preotulu Zalnocului.

Bibliografia.

Academii'a romana. S'au tiparitu și se afla de vândiare la librari'a Socecu & Comp. următoarele:

V. Babesiu: Notitie biografice asupra vietii și activității decedatului Andreiu Mocioni, membru alu academiei romane. 60 bani.

N. Teclu: Notiuni generale despre industri'a pigmentelor de depinsu. 50 bani.

N. Jonescu: Despre uciderea lui Mihai-Voda-Vitezulu și despre crudimile lui Vladu Draculu. Doue documente noue istorice, cetite în academia. 50 bani.

S. Haretu: Consideratiuni relative la studiulu experimentalu alu miscării apei în canale descoperite și la constituțiunea intima a fluidelor. 40 bani.

Gr. Stefanescu: Consideratiuni geologice asupra albiei Dambovitii și Meteoritul dela Moci în Transilvani'a. 50 bani.

V. Maniu: Romanii în literatur'a straina, studii istorico-critice și etnologice. 2 lei.

Protocolulu sinodului archidiecesei greco-orientale romane din Transilvani'a, ținutu la anul 1883. Sibiu 1883. Formatu 8-vo, pag. 206. Pretiu 70 cri. Se afla de vândiare în librari'a archidieceșana. Este de coprinsu în partea sa cea mai mare foarte instructivă cu informațiuni pretioșe.

Editoru și redactoru responsabilu: **G. Baritiu.**
Tipariulu lui **W. Krafft.**